

4. Bovey, R.: Beobachtungen über die letzte Lärchenwicklergradation in der Schweiz; 14. Verhandlungsbericht der Deutschen Gesellschaft für angewandte Entomologie 1957.
5. Brauns, A.: Taschenbuch der Waldinsekten Stuttgart 1964.
6. Escherich, K.: Die Forstinsekten Mitteleuropas, Band 3., Berlin 1931.
7. Hess-Bech.: Forstschutz. Band I. Neudamm 1927.
8. Keilbach, R.: Die tierische Schädlinge Mitteleuropas, Jena 1966.
9. Maksymov, K.: Beitrag zur Biologie und Ökologie des Grauen Lärchenwicklers *Zeiraphera griseana* (HB) in Engadin; Mitteilungen der Schweizerischen Anstalt für das forstliche Versuchswesen, Heft 3. Zürich 1959.
10. Nüsslin, O., Rhumbler, L.: Forstinsektenkunde, Berlin 1927.
11. Reisch, J.: Waldschutz und Umwelt, Berlin 1974.
12. Schwenke, W.: Die Forstschädlinge Europas, Band 3. Berlin 1978.
13. Schwerdtfeger, Fr.: Die Waldkrankheiten Berlin 1970.
14. Toman, V.: Macesnov zavijač tudi v naših gozdovih, Preseki št. 4/5, Bled 1981.

Oxf.: 907.1:907.3(497.12)

ELEMENTI PRAKRAJINE MED RADUHO IN PECO

Miran Čas*

Na skrajnem vzhodnem delu Karavank, v kotu, ki ga omejujejo tri priljubljene koroške planine nedaleč od Uršlje gore (1698 m), med pogorjem Smrekovca (1695 m), Bele peči z Raduho (2062 m) do Olševe (1929 m) na eni ter Pece (2126 m) na drugi strani, se razprostirajo bogati iglasti gozdovi smreke in macesna, oziroma mešani gozdovi s primesjo bukve, gorskega javorja in mestoma bresta.

Trde magmatske kamenine se pokažejo na površje izpod dobro razvite plasti svežih rjavih tal le redko, največ na grebenih in v jarkih. Bolj vidna so skalna pobočja in stene dolomitov ter apnencev v Beli peči, Raduhi, Olševi in Peci, ki prek melišč prehajajo v strma pobočja s skalnimi skoki. Tla so tukaj bolj suha in manj vodnata.

Kot otok med dolinama Bistre in Koprivne pa se strmo dviga nekoliko nižji, mestoma skalnat prakameninski hrbet Orožije ter višje pod Peco Mravljije s Čofatijo.

Geografska lega, hude zime, neprehodnost in težko spravilo lesa so ohranile te razgibane, skupinsko raznodobne, mešane gozdove v svoji dokaj naravni obliki vse do danes. Posegi človeka vanjo niso bili nikoli tako močni, da bi bistveno spremenili njihov osnovni življenjski utrip, kljub znanemu načinu pospeševanja smreke s fratarjenjem.

Visoke lesne zaloge na boljših tleh so se dolgo ohranjale. Pred neprehodnimi predeli se je vpliv človeka še vedno zaustavil ali izgubil. Ponekod so se še ohranili sestoji, ki so nastajali in se oblikovali v stoletni borbi z naravo. Najrazličnejše oblike posameznih starih dreves kažejo na sebi sledove neizprosnega boja z viharji in snegom, v katerem so se ohranili le najvitalnejši. V zavetju teh temnih, težko prehodnih gozdov, se kot v oazah miru, daleč od hrupa civilizacije in mest ohranjajo stabilne populacije nekaterih naših najbolj ogroženih, avtohtonih živalskih vrst, ki jih ta gozd sprejema in ohranja.

Med starimi bukvami in smrekami prhutajo in klepljejo divji petelini, se spreletavajo jerebi, pod njimi rukajo jeleni, v skalovju piskajo gamsi, v vratičju

* M. Č., dipl. inž. gozd., TOZD Črna na Koroškem, 62393 Črna na Koroškem, YU.

Mogočna smreka nedaleč od Janževega. Debela je 139 cm, z vejami, ki imajo tudi do 42 cm debeline.
Foto F. Pušnik

zelene jelše, kjer gozd s smreko ali macesnom vrzelasto prehaja v ruševje in travnate goličave nad gozdno mejo, sledimo belega zajca, višje ruševca in ponekod tudi belko. Kot varuh nad vsemi, kar se je prepletlo in obdržalo v mnogih letih med temi grebeni in pobočji pa jadra planinski orel in se oglašajo krogarji.

Prvobitnost gozdov, strmi vrhovi, mogočnost starih viharških dreves in vsega živega, kar si je izbojevalo svoj prostor v tej divjini, bogatijo človeka in ga usmerjajo pri varovanju in razvijanju zdravega naravnega okolja.

Potrebe družbe po lesu in zahteve v zaostrenih gospodarskih razmerah pa nas ženejo, da z mehanizacijo vse bolj prodiramo tudi v ta prostor.

Samo razumno, celovito vrednotenje tega gozda kot občutljivega ekosistema, ga lahko obvaruje pred izničenjem in ohrani njegovo naravno oziroma ekološko integriteto.

Takšen pregled tega območja je tudi Jelenov greben v Medvedjeku poleg prav tako naravnih Ježevih repov s pestro floro in favno pod severno steno Raduhe. Dobrih dvajset minut hoje od gozdarsko-lovske kočice na Ježevem, blizu prehoda panoramske gozdne ceste s Koroške na Štajersko v Savinjsko dolino, nas strma gozdarska steza pripelje skozi raznodoben smrekov gozd do zaobljenega grebena pri nadmorski višini 1350 m. Tukaj opazimo ob stezi vse več debelih, močno razvejanih smrek.

Prevzame nas pogled na prvo debelejšo smreko (*Picea abies*) s premerom 139 cm in višino 26 m, ki ima pri višini 1,30 m močno, stransko izraslo vejo s premerom 42 cm, kar je zavidljiva debelina že za prosto rastoče drevo. Glavno deblo, ki pri dveh metrih višine preide v močno razvejano krošnjo, je pri višini 12 m odlomljeno. Od tod naprej pa kot, da odganja proti nebu iz močnih stranskih vej »nov sestoj« dvanajst mlajših smrek, vrhov, od 4–14 m visokih. Življenjska moč smreke je že v upadanju, posamezni vrhovi že kažejo znake sušenja.

Nekaj deset metrov naprej obnemimo ob pogledu na dve mogočni, skupaj rastoči smreki, ravne rasti in gostih vej s premeroma 113 cm in 135 cm, katerih krošnji sta se v odmaknjenosti 2 m zrasli in oblikovali v enotno krošnjo, visoko okoli 29 m. Veje segajo od 3 m višine naprej. Vitalnost dreves pada, debeljša smreka je suha že do polovice.

Najznamenitejša pa je smreka 15 m nižje. Od višine 1 m nad tlemi se deblo s premerom 139 cm in s skupno višino 29 m razveja v številne, stranske med sabo prepletene veje s premeri od 15–25 in več cm, ki tvorijo enotno krošnjo s premerom približno 15 m. Osnovno deblo, vrh je od višine 6 m naprej suho. Do te višine so nagnetene tudi vse žive veje. Iz teh močnih, stranskih vej poganja proti nebu še 16 živih vrhov, krošenj, od katerih je eden 7., drugi pa 8. debelinske stopnje, z višinama okoli 27 m. Vitalnost smreke v zadnjem letu močno upada, od prej je suhih že pet vrhov.

Opisana smreka je prav gotovo eno od najzanimivejših dreves Slovenije, ki je nastala v neizprosni borbi in v igri z naravo. Škoda je, da je ne moremo ohraniti, ker se je začela sušiti.

Vmes naletimo še na druge smreke s premeri od 80–120 cm.

Na kratki poti okoli 200 m smo obhodili že 11 zanimivih smrek velikank. Če se s poti spustimo še 100 m nižje proti jarku, pridemo do najdebelejše smreke s premerom 156 cm in višino 37 m. Smreka je popolnoma zdrava, le sam vršiček je suh, verjetno od strele.

Po približno 400 m dolgi krošni poti se znajdemo ob zadnjem orjaku, macesnu (*Larix europea*). Deblo z močno razvejano krošnjo ima premer 104 cm in višino 26 m ter je verjetno najdebelejše drevo te vrste na Koroškem.

Ta zanimiva skupina trinajstih mogočnih, viharneških dreves na Jelenovem grebenu je verjetno ostanek bolj ali manj samotnih dreves na davno zaraščenem pašniku. Zaradi svoje zanimivosti in pričanja o preteklosti, jih zdaj obravnavamo in varujemo, kot naravno dediščino Slovenije.

Na tem območju pa je ohranjeno tudi najdebelejše drevo v Sloveniji. Na lepi razgledni točki blizu Pudgarskega pod Smrekovcem, raste ob sončni kmetiji Najevnik, sredi smrekovih gozdov lipovec (*Tilia cordata*) z obsegom 11,24 m, to je s premerom 358 cm ter višino 24 m. Zaradi starosti se z oboda votlega, iz več lip zraslega drevesa od časa do časa že odkrhne kakšna veja ali vrh. Izgled lipe blizu starega kužnega znamenja tik ob gozdu pa zato ni nič manj privlačen.

Na valoviti, sončni planoti na Pudgarskem raste ob gozdarski koči z dolgo tradicijo alpski bor, cemprin (*Pinus cembra*) s temno zeleno, jajčasto oblikovano krošnjo. Prsni premer debla je 48 cm, višina 11 m. Drevo je enkratna zanimivost v slovenskem prostoru, saj takšnega osebk a te vrste, ki se je nekoč pojavlj al tudi v našem višinskem gozdu, drugod v Sloveniji ne najdemo. Zato je drevo tudi ponos gozdarjev zlasti pa pudgarskega Adija, gozdarskega delovodja in lovškega čuvaja, ki z ženo že prek 20 let živi v tej koči.

Zanimiva je tudi tisa (*Taxus baccata*) pri Mihevu v Podpeci s premerom 58 cm in višino 11 m, stara preko 300 let; jesen (*Fraxinus excelsior*) sredi gozda ob stari, podrti brunarici v Hudejevem v Orožaji, s premerom 152 cm in višino 27 m,

Strah v takšnem objemu (fant ga ne more skriti) je upravičen. Foto F. Pušnik

v katerega votlino bi lahko zlezlo 6 odraslih ljudi. Nevsakdanja je Bošnikova smreka pri Slovenj Gradcu, s premerom 177 cm in višino 28 m; v Črnečah pri Dravogradu raste najdebelejši prosto rastoči jesen v naši ožji domovini, s premerom 175 cm; pri Sgermu na Orlici na Pohorju raste najvišja in najlepša smreka v Sloveniji z višino 57 m; na Smrekovcu raste na nenavadno visoki nadmorski višini, okoli 1300 m, alpski negnoj (*Laburnum alpinum*) s premerom okoli 35 cm.

Takšna je bila tudi Burjakova smreka v Topli s premerom 106 cm in višino 49 m, ki jo je letos spomladi podrl veter in bo zdaj s svojim mogočnim deblom, kot vaška klop krasila Črno na Koroškem.

Tudi alpske dolinice in planjave, kjer se je v boju z naravo, daleč od človeka, oblikovala in ohranila edinstvena praprakrajina in življenjske združbe rastlin in živali, lahko človek s strokovnim delovanjem ter z ustvarjalnim odnosom do okolja, to naravno dediščino ohranja. Gozdarji imamo na tem področju veliko priložnost in dolžnost.